

Per Lindström

”Jag vet hur det är, men jag kan inte säga't”

Ett någorlunda uttrycks kraftigt språk kan, som bekant, inte innehålla sin egen semantik. Man kan visa detta bland annat genom att anta att språket ifråga innehåller en term för begreppet *sann*, tillämpat på språkets sats, och konstruera, på välkänt sätt t.ex. med hjälp av självreferens, en sats som är både sann och falsk (lögnarparadoxen).

Ett annat sätt att härleda en paradox är att använda sig av begreppet *refererar till*, en relation mellan (språkliga) individuttryck (inklusive bestämda beskrivningar) och motsvarande objekt (om de existerar). Betrakta t.ex. följande (självrefererande) individuttryck:

(*) Månen, om (*) refererar till jorden, annars jorden.

(*) refererar, av logiska skäl, antingen till jorden eller till månen. Men samtidigt är det klart att (*) refererar till jorden om och endast om (*) refererar till månen.

Men också utan att använda självreferens eller något liknande knep kan vi konstatera följande. Låt oss säga att ett predikat, som *betyder* en viss egenskap, *betecknar* mängden av de objekt, som har denna egenskap. Så betecknar alltså t.ex. ”röd” mängden av röda objekt. Vi kan också säga att ett (tvåställt) predikat, som *betyder* en viss relation, *betecknar* mängden av ordnade par (a, b) sådana att a bär denna relation till b . ”Större än” betecknar alltså mängden av par (a, b) sådana att a är större än b . Etc. Så långt inga problem.

Men man kan nu fråga sig vad ”betecknar” betecknar. Det bör vara en mängd B av ordnade par (P, M) där P är ett predikat och M är den mängd som P betecknar. Paret (”röd”, mängden av röda objekt) ingår alltså i B , liksom paret (”större än”, mängden av par (a, b) där a är större än b). I B bör också ingå ett par (”betecknar”, X) där X är den mängd av ordnade par som ”betecknar” betecknar. Men detta är mängden B . B har alltså den egendomliga egenskapen att den har ett element som är ett ordnat par (”betecknar”, B) vars andra komponent är mängden själv. En sådan mängd är, till skillnad från ”vanliga” mängder, inte *välgrundad*, den kan inte ”byggas upp” genom att man börjar med objekt som inte är mäng-

der och sedan bildar mängder av sådana objekt, mängder av mängder etc. Och frågan är väl om B är välbestämd eller alls existerar. Om inte, innebär detta att "betecknar" inte betecknar någon välbestämd mängd och alltså inte har någon välbestämd betydelse. Och att detsamma i så fall gäller om "betyder".

När det gäller vårt språks semantik tycks det alltså som om vi måste svara som Officern på Magisterns fråga "Hur mycket är två gånger två?" i *Ett drömspel*: "Jag vet hur det är, men jag kan inte säga't."